

- мають позаекономічний, морально-духовний, етичний характер;
- поширення ліберальних концепцій соціально-трудової сфери та масові вияви десоціалізації відносин у сфері праці;
  - неадекватне розуміння діалектики економічного і соціального розвитку багатьма представниками як бізнесу, так і владних структур;
  - загострення екологічних проблем, які межують з катаклізмами регіонального і національного масштабів;
  - поглиблення асиметрії економічного і соціального розвитку, яка дедалі більше загрожує економічній і соціальній безпеці;
  - поява нових зон та сфер економічної діяльності, у яких формальні інститути та норми усе більше демонструють «провали держави» та неспроможність урегулювати відносини, що притаманні новій (мережевій) економіці;
  - збільшення у структурі робочої сили частки творчих, креативно налаштованих працівників, які віддають перевагу неформальним методам урегулювання відносин у різноманітних сферах життєдіяльності людини;
  - розширення сфер економічної діяльності, особливо на міжнародному рівні, у яких формальні інститути поступаються за ефективністю неформальним і відповідно – неформальним відносинам;
  - розширення та інтенсифікація зворотніх зв'язків між інститутами громадянського суспільства та інститутами державної влади і місцевого самоврядування;
  - інтенсивний розвиток структур, що побудовані за мережевим принципом;
  - розвиток глобальних ринків;
  - розширення сфери застосування соціальних контрактів, що опираються на довіру;
  - необхідність реформування політичної і економічної системи, яке може бути здійснене лише за умови високого рівня довіри;
  - підвищення значущості інклюзивного розвитку, а, відтак, потреба у новому рівні довіри, який здатний забезпечити критично необхідний запас довірчих відносин.

ВИСНОВКИ

Результати власних досліджень дають підстави для твердження, що сучасні суспільства залишаються здебільш економічними, у яких першість належить економічним інтересам, економічній, матеріальній мотивації, примату економічного у самому широкому його розумінні над соціальним.

Водночас перебільшенням є існуючі твердження, що позаекономічне, морально-духовне і, зокрема, довіра перебувають на узбіччі суспільного поступу, а їх «ніша» – у складі соціальних ресурсів та соціального багатства зведена до мінімальних масштабів.

Попри масштабні втрати морального характеру, що їх відчули суспільства на усіх континентах, все ж соціум зберіг здатність формування і відтворення критично важливих моральних цінностей, серед яких чільне місце посідає довіра.

Проведені теоретичні узагальнення та науково-прикладні розвідки дозволяють стверджувати, що довіра – критично важливий, необхідний, суспільно значущий феномен соціально-економічної і політичної реальності сучасного світу. Вона (довіра) є необхідною умовою успішності будь-якої соціальної дії, оскільки в останній має бути присутнім очікування прийнятних результатів взаємодії, домінувати «установка на добро».

Поняття «довіра» багатопланове, воно стосується усіх сфер життєдіяльності – економіки, політики, релігії, ділових та родинних відносин. Багатопланова природа, численні прояви та функції довіри, її міждисциплінарне походження тривалий час перешкоджали з'ясуванню теоретико-прикладних засад цього феномену, включно його визначення. Змушені констатувати, що крапки на «і» далеко не всі розставлено й наприкінці другого десятиліття XXI століття. Більше того, парадокс полягає в тому, що за

збільшення публікацій на тему довіри «туману» не стає менше.

Опрацювання численних публікацій з проблематики довіри в цілому і в економіці, зокрема, дозволяють зробити певні узагальнення.

По-перше, більшість підходів до трактування сутності цього феномену базується на цінності позитивного очікування певних, прийнятних, передбачуваних дій від інших суб'єктів взаємовідносин. При цьому довіра постає у якості суспільного феномену, явища, що знижує невизначеність економічних відносин.

По-друге, довіра в економіці має вияв у двох основних формах. Перша – це персоніфікована довіра до конкретних учасників взаємовідносин, а друга – знеособлена (неперсоніфікована) довіра до людей взагалі та певних абстрактних систем.

По-третє, в економічній сфері значною була і залишається роль економічних інтересів, а відтак у багатьох випадках імпульсом довіри є не симпатія до партнера (хоча й вона має бути), а очікування зиску від співробітництва.

Таким чином, довіра є важливим економічним ресурсом та чинником стійкого соціально-економічного розвитку.

Наведені у статті, як і інші незаперечні доводи, переконують в актуалізації відносин довіри, в необхідності великомасштабних зрушень у підвищенні та використанні потенціалу довіри. Водночас не можемо не зважати на дію комплексу об'єктивних та позаоб'єктивних чинників, які не лише не сприяють, а й утруднюють розвиток довірчих відносин у новій (мережевій) економіці. Складовою останніх є:

- поширення ліберальних концепцій соціально-економічного розвитку та масові прояви десоціалізації відносин в економічній, політичній, соціальній сферах;
- послаблення соціокультурних і моральних настанов соціальної діяльності багатьох суб'єктів підприємництва;
- превалювання концепції «людини економічної» над концепціями «людини соціальної» та «людини соціально відповідальної», неусвідомлення достеменної ролі та значення позаекономічного у нашому житті багатьма суб'єктами соціально-економічних та соціально-трудова відносин.

Неупереджені оцінки достеменного місця і ролі довіри у сучасних економічних суспільствах є такими. Комплекс чинників, що безпосередньо пов'язані з глобалізацією світової економіки, інтенсивним формуванням нової (цифрової, мережевої) економіки, потреба забезпечення стійкого розвитку актуалізують підвищення ролі та значущості позаекономічного, включно довіри. Втім, реальність є такою, що за низки причин, які виокремлені та описані авторами у цій статті, нова економіка і постіндустріальне суспільство розвиваються за збереження та поглиблення «дефіциту» моральних цінностей і чи не головною серед останніх постає довіра.

Результати власних досліджень авторів та підготовлені на їх основі теоретичні засновки, гіпотези та концепти мають сприяти розумінню сучасної філософії довіри та спроможності відповісти на численні запитання, серед яких:

- Чи має сучасне суспільство свої моральні основи?
- Яке місце відводиться інституту довіри у новій (мережевій) економіці – реальне та суспільно необхідне?
- Якими є чинники, що продукують підвищення ролі та значущості інституту довіри?
- Якими є не гасла, а переконливі докази розглядати довіру у якості складової соціального багатства?
- Чи реально переконати бодай найбільш креативну, інноваційно налаштовану частку економічно активного населення у соціальній значущості інституту довіри, що здатен набути статусу одного з провідних соціальних ресурсів?

- Чи існують організаційно-економічні та інші механізми формування нової культури довіри та як задіяти потенціал зазначених механізмів?
- Чи існують підстави для тверджень, які поділяють немало представників економічних, соціологічних, філософських та низки інших наук щодо подальшої деградації моральних цінностей в цілому та цінності довіри, зокрема?

Досліджуючи причини, що актуалізують значущість інституту довіри, автори вже привертати увагу до інклюзивного розвитку як іманентної складової, імперативу нової (мережевої) економіки та наголошували на тому, що однією з передумов такого розвитку є домінування довірчих відносин. У розвиток цих загальних тверджень існує потреба привернути увагу потенційного читача до такого. Нова (мережева) економіка – це не тільки і не стільки небачена раніше концентрація інформаційно-комунікаційних технічних засобів та мережевих систем. У цій економіці новим, нетрадиційним, атипичним стає все або майже все. Принципово іншою стає структура ресурсів, їх ієрархія та передумови ефективного використання нових ресурсів. У цьому контексті маємо відслідковувати причинно-наслідковий зв'язок між інклюзивним розвитком та інститутом довіри, що визначає один з орієнтирів подальших наукових досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Arrow, K. (1972). Gifts and Exchanges. *Philosophy and public affairs*, 1(4), 343-362.
2. Castaldo, S. (2002). Meanings of trust: a meta analysis of trust definitions. *Presented at the annual conference on innovative research in management, European academy of management (9-12 may)*. Stockholm.
3. Coleman, J. (1990). *Foundations of social theory* (1014 p.). England: The Belknap press of Harvard university press.
4. Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, 95-120. Retrieved from <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/coleman-j-s-1988-social-capital-creation-human-capital-american-journal-sociology-94-s>
5. Dolfsma, W. (2013). *Government failure: society, markets and rules* (2d ed.) (168 p.). UK: Edward Elgar publishing limited.
6. Fukuyama, F. (1995). *Trust: the social virtues and the creation of prosperity* (480 p.). New York: free press.
7. Fukuyama, F. (1999). *The great disruption: human nature and the reconstitution of social order* (354 p.). New York: The free press.
8. Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity* (186 p.). Cambridge: Polity press.
9. Hardin, R. (1993). The street – level epistemology of trust. *Politics and society*, 21(4), 505-529. <https://doi.org/10.1177%2F0032329293021004006>
10. Kolot, A. (2014). Розвиток наук про працю та соціально-трудова відносини на засадах міждисциплінарності [Rozvytok nauk pro pratsiu ta sotsialno-trudovi vidnosyny na zasadakh mizhdystyplinarnosti]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, 1, 7-26. Retrieved from <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/5046/1/7-26.pdf>
11. Kolot, A., & Herasymenko, O. (2017). Market, state and business in coordinates of the new economy. *Problems and perspectives in management*, 15(3), 76-97. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15\(3\).2017.07](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15(3).2017.07)
12. Kolot, A., & Herasymenko, O. (2017). Social welfare state: genesis and prospects of development. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, 1, 8-36. Retrieved from <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/21599/1/8-36.pdf>
13. Kolot, A., Hrishnova, O., & Herasymenko, O. et al. (2010). Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку [Sotsializatsiia vidnosyn u sferi pratsi v konteksti stiikoho rozvytku] (348 p.). Kyiv: KNEU. Retrieved from <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/11439>
14. Kolot, A., Hrishnova, O., & Herasymenko, O. et al. (2015). **Соціальна відповідальність** [Sotsialna vidpovidalnist] (519 p.). Kyiv: KNEU. Retrieved from <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/11583>
15. Luhmann, N. (1979). *Trust and power* (228 p.). New York: John Wiley & Sons limited.
16. Marshall, A. (1993). Принципы экономической науки [Printsipy ekonomicheskoy nauki]. V.1. Moskva: Progress.
17. Mathews, J. (2012, April). *Saving America* (Thomas Jefferson Foundation medal lecture in citizen leadership). University of Virginia.
18. Naim, M. (2013). *The end of power: from boardrooms to battlefields and churches to states, why being in charge isn't what it used to be* (322 p.). New York: Basic books.
19. New York Times (2012, June). *Americans' approval of the supreme court is down in a new poll*.
20. Schwab, K., & Davis, N. (2018). *Shaping the fourth industrial revolution: a guide to building a better world* (287 p.). London: Penguin books Ltd.
21. Seligman, A. (2000). *The problem of trust* (240 p.). Princeton: Princeton university press.
22. Smith, A. (1759). *The theory of moral sentiments*. Scotland.
23. Sztompka, P. (1999). *Trust: a sociological theory*. Cambridge: Cambridge university press.
24. Sztompka, P. (2002). *Socjologia. Analiza społeczeństwa* (656 p.). Kraków: Znak.
25. Sztompka, P. (2007). *Zaufanie. Fundament społeczeństwa* (420 p.). Kraków: Znak.
26. Данные исследований института Гэллага по вопросам общественного доверия шестнадцати институтам между 1936 и 2012 г. Retrieved from http://www.gallup.com/poll/1597/confidence-institutions.aspx?utm_source=email-a-friend&utm_medium=email&utm_campaign=sbaring&utm_content=morelink